

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ

В статтє на основе теоретического анализа и представления результатов эмпирического исследования освещаются психологические особенности ценностного отношения к профессии будущих специалистов творческих профессий. Доказано, что формирование ценностного отношения к профессии способствует улучшению показателей удовлетворенности жизнью, формированию личностных особенностей, которые способствуют объективному отношению и восприятию мира, себя и окружающих.

Ключевые слова: *будущие специалисты творческих профессий, достоинство, ценностное отношение, ценностное отношение к профессии.*

The article highlights some psychological peculiarities of the valuable relation to a profession of future specialists in creative sphere. It is based on theoretical analysis and presentation of the empirical research's results. It is proved that the formation of the valuable relation to a profession contributes to improving indicators of life satisfaction, the formation of personality characteristics that contribute to the objective attitude and perception of the world, themselves and others.

Key words: *future professionals of creative professions, motivational readiness to professional activity, value attitude to the profession.*

Ціннісне/неціннісне ставлення до професії відображається в усіх сферах життя, зумовлює політичні, економічні, соціокультурні, міжособистісні відносини. Так, Л. Фесенкова зазначає, що причиною поширення уявлення про цінності життєдіяльності особистості часто стає знецінене ставлення до діяльності, життя, що проявляється у людській поведінці у вигляді егоїзму, прагматизму, агресивності тощо. У творчості моральна бідність має прояв у технологізованості процесу створення «продукту/продукції», що оцінюється як бездушність (М. Семенков). Отже, ціннісне ставлення до професії та життя є суттєвою необхідністю.

Поняття «ціннісне ставлення», що введено у психологічну науку О. Донцовим, виражає особистісну значущість для людини матеріальних, соціальних, культурних, моральних та інших явищ, що переживаються в якості цінностей.

Проте ціннісна криза, що охоплює сучасне суспільство, редукування у суспільній свідомості духовно-моральних цінностей, просування гедонізму та егоїзму блокує прояв і розвиток особистісних цінностей. У соціологічних та соціально-психологічних дослідженнях ціннісно-мотиваційної сфери молоді зафіксовано превалювання утилітарно-прагматичних цінностей егоїстичного та споживацького характеру (В. Лісовський, Н. Лебедева, С. Волочков, Д. Єрмоленко), егоїстично-прагматична мотивація молоді, яка обирає творчі професії (Г. Денисова, Р. Шогенов та ін.) [1]. Ці результати говорять про те, що ціннісна криза сучасного суспільства є характерною для молоді, а також підтверджують актуальність вивчення умов для цілеспрямованого розвитку ціннісної сфери молоді у бік духовно-моральних цінностей та пошук оптимальних засобів освіти, як становлення особистості.

За такого способу важливо емпірично виявити специфічні особливості ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності студентів, які обрали творчі професії.

Вивчення змістових аспектів смисложиттєвих орієнтацій за «Морфологічним тестом життєвих цінностей» В. Сопова і Л. Карпушиної [2] показало, що більш значущою цінністю для майбутніх фахівців творчих професій упродовж навчання є матеріальне становище, що, як підтверджує аналіз творів «Сенс мого життя і моя професія», розглядається студентами, як умова життєвої стабільності. Наступними за пріоритетністю є цінності «збереження власної індивідуальності», «духовна задоволеність», «активні соціальні контакти», «досягнення», «самовдосконалення», «креативність», «власний престиж».

Професійно важливі цінності рівномірно та стабільно розташовуються в ієрархії цінностей, займаючи 2, 3, 6, 7 місця. Упродовж навчання у ВНЗ відбуваються певні коливання в ієрархії цінностей студентів, однак їх амплітуда є незначною, що засвідчує відсутність кардинальних змін у цій сфері. Важливими напрямками самореалізації студентів упродовж періоду підготовки є сфери професійного життя і навчання, що цілком закономірні та сприятливі для фахового становлення.

Результати кореляційного аналізу вказують на динаміку зв'язків між професійно важливими цінностями саморозвитку, духовної задоволеності, збереження індивідуальності, креативності та їх взаємозалежностей зі сферами навчання і освіти. Так, взаємозв'язки цих смисложиттєвих орієнтацій на 1-му курсі перебувають переважно в діапазоні $r = 0,45 \div 0,58$, на 2–3-х курсах – домінують взаємозв'язки $r = 0,5 \div 0,75$, на 4-му курсі – інтеграція професійних смисложиттєвих орієнтацій дещо знижується – здебільшого в інтервал $r = 0,45 \div 0,7$, а на 5-му курсі – їх діапазон та верхня межа сягають максимального рівня – $r = 0,45 \div 0,8$ (тут і надалі рівень значущості r за $p \leq 0,01$).

У цілому динаміка інтенсивності та міцності цих взаємозв'язків дозволяє констатувати інтеграцію (з певним зниженням її рівня на 4-му курсі) професійних смисложиттєвих орієнтацій студентів – майбутніх фахівців творчих професій під час фахової підготовки.

Узагальнення результатів тесту СЖО Д. О. Леонтьєва базувалось на нормативних показниках, отриманих за результатами констатувального експерименту (на вибірці 322 студентів), що дало змогу здійснити їх стандартизацію за ознакою професійної приналежності. Упродовж навчання у студентів, майбутніх фахівців творчих професій, спостерігається зниження показників переживання цілей майбутнього, емоційної насиченості життя та ставлення до себе, як до творців власного життя: вони досягають мінімальних значень на 3-му курсі та зростають до 5-го курсу. Показники переживання керованості життя та задоволеності самореалізацією, навпаки, зростають до 3-го курсу, а далі знижуються, стабілізуючись наприкінці навчання. У студентів динаміка показників є більш виразною, особливо щодо загального переживання осмисленості життя, однак її амплітуда не виходить за межі стандартних відхилень.

Динаміка змісту суб'єктивних інтерпретацій ціннісно-сміслового ставлення студентів до професії підтверджує переважання у студентів 1-х курсів «романтичного», подвижницького розуміння майбутньої професії як такої, що покликана «покращити світ», «зробити життя красивим, а людей щасливими», і в цьому контексті її сприйняття як джерела особистісного самовдосконалення та самопомоги. У процесі навчання відбувається переорієнтація студентів з позиції власної психологічної оптимізації на позицію бачення професійної справи: зростає розуміння її сутності, складності, відповідальності, врахування соціальних та матеріальних аспектів діяльності.

За результатами кореляційного аналізу, смисложиттєве ставлення студентів до професії серед інших варіантів позитивного ціннісно-сміслового ставлення більш тісно

пов'язано з параметрами блоків мотиваційної готовності, а особливо, з прагненням до пізнання професії, переживанням професійного потенціалу, схильності, покликання до психології (переважно у діапазоні $r = 0,6 \div 0,8$ для старшокурсників).

На старших курсах поширюється негативне ставлення студентів до майбутньої професії. Це зумовлено очікуванням труднощів щодо майбутнього працевлаштування та матеріального забезпечення, що негативно корелює з професійно значущими смислоттєвими орієнтаціями у старшокурсників $r = -0,4 \div -0,565$, знижуючи якісні показники ціннісно-смыслового блоку мотиваційної готовності.

Якісні зміни у ставленні студентів до професії у поєднанні з констатувальною інтеграцією смислоттєвих орієнтацій вказують на розвиток ціннісно-смыслового блоку мотиваційної готовності студентів – майбутніх фахівців творчих професій (з певним зниженням якісних та кількісних показників на 4-му курсі) до майбутньої професійної діяльності під час підготовки у ВНЗ.

Дослідження другого блоку структури мотиваційної готовності методом анкетування дозволило виявити широкий спектр варіантів суб'єктивної інтерпретації параметрів професійної спрямованості та динамік, важливими серед яких є «задоволеність здійсненим професійним вибором», «професійна самовизначеність», «бажання працювати у майбутньому за фахом». Вони мотивуються цікавістю до змісту професійної діяльності, переживанням схильності до неї власного професійного потенціалу та покликання, бажанням зайняти гідне соціальне та матеріальне становище. У процесі навчання збільшується кількість студентів, яким властиві ці показники професійної спрямованості.

Зниження якісних та кількісних показників професійної спрямованості, що спостерігається на старших курсах навчання, зумовлено переживанням складності діяльності фахівців творчих професій необ'єктивними очікуваннями щодо працевлаштування, які негативно корелюють з іншими параметрами мотиваційної готовності, знижуючи бажання працювати за фахом у майбутньому.

Якісна інтерпретація результатів кореляційного аналізу підтверджує, що такі висловлювання, як «можливо, творчу професію потрібно здобувати заради особистісного розвитку, а не професійної діяльності», «оволодіння професією допомагає пізнати та змінити себе, розширює мої можливості» зовні відображають позитивне ставлення до професії, однак не вказують на бажання працювати у майбутньому за фахом. Ці суб'єктивні інтерпретації власного професійного становлення, як і ціль «отримати престижну роботу і високу зарплату», негативно корелюють з іншими параметрами мотиваційної готовності, що дозволяє визначити їх проявами квазіпрофесійної спрямованості.

Аналіз динаміки професійних цілей студентів, майбутніх фахівців творчих професій, підтверджує недостатнє розуміння ними необхідності постійного фахового самовдосконалення, врахування конкретних методичних аспектів майбутньої діяльності, а також загальну вузькість змістового репертуару цілей, що актуалізує доцільність створення програм, спрямованих на розвиток їх професійного самопроекування.

Упродовж навчання відстежується динаміка показників творчої та загальної активності, соціальної корисності та професійної спрямованості (за тестом «Діагностика мотиваційної структури особистості» В. Мільмана), що виявляється в їх зростанні на перших етапах навчання, зниженні на 3–4-х курсах та наступному підвищенні у випускників.

Узагальнення результатів кореляційного аналізу дозволяє констатувати наявність взаємозв'язків між параметрами всередині блоку професійної спрямованості та взаємозалежностей з професійними смислоттєвими орієнтаціями і варіантами позитивного ціннісно-смыслового ставлення. Ці взаємозв'язки є динамічними та

характеризуються зростанням на перших етапах навчання (у діапазоні переважно від $r = 0,35 \div 0,6$), певним зниженням їх інтенсивності та міцності у студентів 3–4-х курсів (здебільшого $r = 0,35 \div 0,55$) та досягненням вищого рівня інтегрованості у випускників ($r = 0,5 \div 0,75-0,8$).

Отже, можна констатувати розвиток професійної спрямованості студентів, майбутніх фахівців творчих професій, що характеризується зростанням динаміко-інтегративних тенденцій якісних та кількісних показників цього блоку на перших етапах навчання, зниженням їх під час навчального процесу та наступним підвищенням наприкінці професійної підготовки.

Для дослідження компонентів третього блоку мотиваційної готовності застосовувалась модифікована нами «Методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» О. Реана і В. Якуніна [3]. Вона показала, що на перших етапах навчання у майбутніх спеціалістів творчих професій домінує внутрішня мотивація навчальної діяльності, змістом якої є бажання здобути професію, пізнати внутрішній світ людей. У студентів 3-го курсу суттєво зростає компонент зовнішньої позитивної мотивації, представлений бажанням отримати диплом про вищу освіту та забезпечити собі позитивний імідж серед оточуючих фактом навчання за цією спеціальністю. Необхідно зауважити, що у четвертокурсників, окрім зовнішнього позитивного компонента мотивації, представлено також негативний варіант, що містить прагнення уникнути проблем під час сесії та дієвість примушування до навчання з боку батьків. Ця тенденція супроводжується незадоволеністю процесом професійної підготовки у студентів 3-го курсу (за даними анкетування) та різким зниженням серйозного ставлення до навчання у студентів 4-го курсу (за «Шкалою ставлення до навчання» Ю. Орлова). Подібні зрушення виявили Д. Завалішина, Т. Кадикова, Н. Хазратова, О. Гейник, Н. Войтович, А. Земба, І. Кравченко та ін., констатуючи наявність кризи професійного становлення, що виникає на середині навчання та завершується етапом здобуття освіти [5]. У зв'язку з останнім нами з'ясовано, що у випускників стабілізується переважно внутрішня мотивація навчальної діяльності, а компонент зовнішньої позитивної мотивації представлено бажанням отримати диплом та забезпечити достойне матеріальне становище, що є цілком зрозумілим для прагнень студентів 5-го курсу.

Вивчення професійної мотивації за методикою І. Кокуріної дало змогу встановити, що компонент мотивів, релевантних дій фахівців творчих професій упродовж навчання, становить близько 47–52 % від їх спектру. При цьому спостерігається зниження показників мотивів перетворення і досягнення на 3-му курсі та мотиву комунікації на 4-му курсі з наступною їх стабілізацією у п'ятикурсників.

Інтегративні процеси міжпараметрами блоку навчально-професійної мотивації, професійними смисложиттєвими орієнтаціями, позитивним ціннісно-смісловим ставленням студентів до професії та параметрами професійної спрямованості характеризуються зростанням інтенсивності та міцності взаємозв'язків на перших етапах навчання (в середньому від $r = 0,4 \div 0,55$ у студентів 1-го курсу, до $r = 0,5 \div 0,7$ у студентів 2–3-х курсів), з певним їх зниженням на 4-му курсі (переважно $r = 0,4 \div 0,6$) та досягненням найвищого рівня інтегрованості на завершальному етапі навчання (здебільшого $r = 0,55 \div 0,7-0,77$ у випускників).

Наявні динаміко-інтегративні тенденції у формуванні мотиваційної готовності студентів – майбутніх спеціалістів творчих професій до майбутньої професійної діяльності, виявляються у наступному: упродовж професійної підготовки спостерігається зростання якісних і кількісних показників та інтеграція параметрів мотиваційної готовності студентів, їх зниження на 3–4-х курсах та наступне підвищення і досягнення максимального рівня інтегрованості у випускників.

Емпіричне дослідження з метою розроблення інструментарію оцінювання діяльності представників типу «людина – художній образ» та створення моделі оцінки діяльності зазначених представників) здійснювалося у 2014–2015 роках. У дослідженні брали участь студенти, майбутні спеціалісти творчих професій. Окрім того, було проведено соціально-психологічний тренінг із формування емоційно-ціннісного ставлення до професії суб'єктів спільної взаємодії.

Керуючись теоретичними положеннями О. Кітова, ми використали поняття «особистісний профіль рішення». Окрім цього, ґрунтуючись на положеннях психологічної теорії «Переломлення зовнішнього через внутрішнє» [4], ми проаналізували внутрішні уявлення суб'єктів про змістовні пріоритети професійної діяльності представників професійної сфери: «людина – художній образ», що визначають особисте ставлення до неї й відповідні очікування. Таким чином, існує можливість отримати емпіричні дані стосовно особливостей утворення образу професії, ставлення до майбутньої професійної діяльності, сформованості реалістичних установок щодо самоздійснення. Для цього ми запропонували кожному із учасників експериментального дослідження оцінити значущість змістовних характеристик професійної діяльності зазначених професій. Знаннєва структура професійної діяльності уособлює характеристику за ступеневою матрицею, що вирізняє: 1) особистісне ставлення до професії, яке ґрунтується на високому рівні професійної підготовки; 2) наявність образу професії («Я-професіонал»); 3) професійну культуру, що базується на сформованих комунікативних вміннях, креативності, ціннісному ставленні до професійної діяльності; 4) науково-методичний рівень професійної діяльності.

На першому етапі тренінгових занять ми вважали, що необхідно створити ефективну групову взаємодію, спрямовану на оволодіння комунікативними вміннями, емпатійною взаємодією, а також на утворення атмосфери довіри.

У процесі виконання завдань другого етапу тренінгових занять нами реалізовано релаксаційні вправи, спрямовані на оволодіння вміннями результативної поведінки, створення умов, що сприяють відкритості та груповій спільності.

Упродовж третього етапу тренінгу нами було застосовано комплекс вправ щодо розвитку вмінь самовираження, визначення та аналізу групових конструктів, що здійснюють вплив на реалізацію успішних копінг-стратегій особистості та продуктивність сумісної діяльності, а також взаєморозуміння.

За умовами четвертого етапу тренінгових занять важливо сформувати вміння здійснювати групу взаємодію, а також емоційно-ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Тренінг емоційно-ціннісного ставлення ґрунтується на теоретичних положеннях та методичних прийомах, серед яких основні положення суб'єктно-ціннісного аналізу, методика вивчення ціннісної свідомості (МВЦС), методика вивчення динамічних механізмів розвитку творчих здібностей (МВДЗ). Теоретичною базою тренінгу емоційно-ціннісного ставлення до професії є поняття суб'єктних цінностей, які визначаються як ціннісні конструкти життєвого досвіду, що мають відповідати двом умовам. *По-перше*, ціннісні конструкти повинні мати високий рівень особистісної значущості. За допомогою МВЦС цей параметр контролюється через кількість взаємозв'язків з рештою конструктів ціннісної свідомості. *По-друге*, елементарна суб'єктна цінність – це бінарне утворення. МВЦС дозволяє за допомогою факторного моделювання відтворити суб'єктно-ціннісне ядро особистості. Проблемно та ситуаційно спрямовано аналіз цінностей на основі кореляційних зв'язків дозволяє виділити діади, що містяться з ціннісних конструктів, що відображають: а) ціннісний досвід соціальних відносин; б) ціннісний досвід діяльності та розвитку людиною власних здібностей.

Основною причиною блокування суб'єктної активності людини є певні диспропорції у структурі суб'єктно-ціннісної особистості: там відсутні діяльнісні або моральні

цінності. Часто спостерігається неузгодженість між цими групами цінностей, що також позбавляє їх ознак суб'єктивних цінностей. Наприклад, людина прагне допомагати знедоленим, але жодних конкретних знань і вмінь, окрім співпереживання, для реалізації цієї мети запропонувати не може.

Тренінг складається з наступних етапів. Завдання *першого* – рефлексія ціннісного досвіду та створення моделі ціннісної свідомості за допомогою МВЦС. *Другий етап* – аналітичний. Тут виявляються проблемні моменти та ресурси для ціннісної підтримки професійного розвитку. На *третьому* – моделюючому етапі тренінгу – впроваджуються нові діяльнісні та моральнісні конструкти і створюється нова модель ціннісної свідомості, що відповідає завданням професійного розвитку. Важливим моментом є те, що до нової моделі залучаються не лише нові ціннісні конструкти, а й люди з контактного оточення, які є носіями цих цінностей. Впроваджується ідея про те, що основою професійного зростання має бути взаємодія та співпраця з цими людьми. *Четвертий етап* пов'язано з контролем та самоконтролем змін, що відбулися у ціннісній свідомості. Контролюються чотири групи показників: перелік професійно-важливих діяльностей, якими володіє людина; кількість дій та операцій у кожній діяльності; рівень оволодіння ними; кількість референтних осіб у сфері професійної діяльності; належність до контактного оточення та особистісні якості, що необхідні для професійної діяльності. Цей етап спрямовано на розвиток діяльнісних та соціальних компонентів здібностей, що є необхідною умовою професійного зростання. *П'ятий етап* – це повторна реконструкція ціннісної свідомості за допомогою МВЦС, що здійснювалася через певний час (через 1–1,5 місяця), щоб виявити усталені зміни в ціннісній свідомості.

Таким чином, час навчання особи у ВНЗ зумовлено віковими та психологічними особливостями. Відомо, що особистість формується в активній діяльності. Головним для студентів упродовж навчання у ВНЗ є навчально-пізнавальна діяльність. Вона полягає не лише в отриманні певної суми знань, а й у набутті професійної спрямованості, що важливо для успішної діяльності у подальшому, як фахівця. Тут вагому роль відіграють певні чинники, серед яких: формування позитивної «Я-концепції», розвиток спеціальних здібностей, сприятлива атмосфера в колективі, охоплюючи і сферу відносин студентів та науково-педагогічних працівників ВНЗ тощо.

Серед способів формування професійної спрямованості необхідно виокремити такі: *роз'яснення соціальної значущості обраної спеціальності, переконання студентів в можливості оволодіти професією; організація навчально-виховного процесу з урахуванням вимог майбутньої професійної діяльності.*

Головною передумовою успішного формування професійної спрямованості студентів є позитивна мотивація вибору спеціальності. Становлення особистості студента як майбутнього фахівця супроводжується «професіоналізацією» психологічних процесів та станів, розвитком професійної спрямованості та самостійності, загальним соціальним та духовним «дозріванням» студента.

Професійна гідність – це переживання особистістю власної цінності, як представника певної професійної спільноти, що ґрунтується на двох взаємозалежних складових: 1) ціннісному відношенні до себе, як до професіонала (усвідомлення професійно-особистісної значущості); 2) шанобливому відношенні до колег.

Феномен «професійної гідності» містить когнітивну, емоційно-оцінну та поведінкову складові. *Когнітивний компонент* віддзеркалює усвідомлення особистістю власної цінності, як професіонала, а ціннісно-знаннєві утворення пов'язані з «Я-образом» представника певної професійної групи. *Емоційно-оцінний компонент* містить переживання особистістю власної цінності, як професіонала, емоційне ставлення до ситуацій,

що сприяють (ущемлюють) професійну гідність, поважливе відношення до колег. До змістовних елементів *поведінкового компонента* ми зараховуємо прагнення до професійного розвитку та вдосконалення, регуляцію поведінки відповідно до ціннісного відношення до себе й інших, як професіоналів і до професійної діяльності, як до цінності.

Порівняння семантичних просторів понять «гідність» та «професійна гідність» дозволяє виявити:

– у свідомості особистості гідність та професійна гідність пов'язані з такими категоріями, як відношення до себе та до іншої людини, як до цінності; мораль та моральність; воля та незалежність; зовнішні атрибути; «сила Я»; професійна кваліфікація та компетентність; ділові якості; суспільна значущість; вольові та інтелектуальні властивості особистості; самовдосконалення;

– категорії, що розрізняють гідність та професійну гідність: специфіка професійної діяльності; ціннісне ставлення до професійної діяльності; професійний статус; матеріальний чинник; професійний розвиток.

Нами опрелюднено результати емпіричного аналізу проблеми дослідження, здійснено огляд емпіричних даних щодо емоційно-ціннісного ставлення до майбутньої професії у студентів, майбутніх фахівців творчих професій і виявлено їхні схильності до професійного саморозвитку. Застосовано комплекс вправ щодо розвитку вмінь самовираження, визначення та аналізу групових конструктів, що здійснюють позитивний вплив на продуктивність сумісної діяльності, а також взаєморозуміння.

Отже, формування ціннісного ставлення до професії сприяє покращенню показників задоволення життям, формуванню особистісних властивостей, що уможливають об'єктивне ставлення та сприйняття світу, себе та інших людей.

На підставі теоретико-експериментальних положень нашого дослідження впливає, що цілеспрямований психологічний супровід оформлення емоційно-ціннісного ставлення до майбутньої професії студентів майбутніх спеціалістів творчих професій сприяє формуванню професійної ідентичності, позитивному ставленню до професійної діяльності, психологічній готовності щодо криз професійної діяльності, попередженню професійного вигорання. Задіяні заходи виявилися ефективними.

Таким чином, перспектива дослідження упрозорується у розробленні програм підвищення ефективності підготовки спеціалістів професійної сфери «людина – художній образ» завдяки поширенню сфери їхньої професійної діяльності, подолання протиріч в індивідуальній та соціальній ідентичності, а також у формуванні вмінь у студентів створення власної професійної позиції.

Використані літературні джерела

1. *Климов Е. А.* Введение в психологию труда [Текст] / Е. А. Климов. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 199 с.
2. Личностный дифференциал [Текст]: метод. рекомендации / сост. Е. Ф. Бажин, А. М. Эткин. – Л.: ЛНИПИ им. В. М. Бехтерева, 1983. – 12 с.
3. *Панок В. Г.* Основы практической психологии [Текст] / В. Г. Панок, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелева та ін. – К.: Либідь, 2001. – 533 с.
4. *Рубинштейн С. Л.* Основы общей психологии [Текст] / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 720 с.
5. *Титаренко Т. М.* Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності [Текст] / Т. М. Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.

Bibliography

1. *Klymov E. A.* Vvedeniye v psykholohiyu truda [Tekst] / E. A. Klymov. – M.: Yzd-vo MNU, 1988. – 199 s.

2. Lychnostnyi dyfferentsyal [Tekst]: metod. rekomendatsyy / sost. E. F. Bazhyn, A. M. Etkynd. – L.: LNYPU ym. V. M. Bekhtereva, 1983. – 12 s.
3. Panok V. H. Osnovy praktychnoi psykholohii [Tekst] / V. H. Panok, T. M. Tytarenko, N. V. Chepelieva ta in. – K.: Lybid, 2001. – 533 s.
4. Rubynshtein S. L. Osnovy obshchei psykholohyy [Tekst] / S. L. Rubynshtein. – SPb.: Pyter Kom, 1999. – 720 s.
5. Tytarenko T. M. Zhyttievi svit osobystosti u mezhakh i za mezhamy budennosti [Tekst] / T. M. Tytarenko. – K.: Lybid, 2003. – 376 s.

УДК 37.015.3:316

*Андрій Карпенко,
м. Київ*

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ «ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ – АУТЕНТИЧНІСТЬ – ПРОФЕСІЙНА УСПІШНІСТЬ» ТА СПОСОБИ ЇЇ ЕМПІРИЧНОЇ ВЕРИФІКАЦІЇ В ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Трансформація українського соціума від індустріального до інформаційного супроводжується суттєвим підвищенням значення інженерно-технічних працівників в народному господарстві. Літературний аналіз показав, що проблема професійної ідентичності таких спеціалістів і її соціально-психологічних детермінант є майже не дослідженою. Описана модель системи «професійна ідентичність – аутентичність – професійна успішність» і наведено напрями дослідження її соціально-психологічної детермінації у інженерно-технічних працівників. Сформульовано гіпотезу, що сформована професійна ідентичність призводить до максимальної професійної успішності тоді, коли суб'єкт є аутентичною особою. Визначено основні напрями досліджень у рамках системного моделювання психологічних феноменів.

Ключевые слова: моделювання психологічних феноменів, інженерно-технічні працівники, системний підхід, професійна ідентичність, аутентичність, професійна успішність.

Transformation of Ukrainian society from industrial to information society accompanied by a substantial increase in the value of technical and engineering employees in the national economy. A review of literature has shown that the problem of professional identity of engineers and technical workers, and its socio-psychological determinants is almost unexplored. The model of «professional identity – authenticity – professional efficacy» and outlined directions of research of its socio-psychological determination in technical and engineering employees were described. A hypothesis that the current professional identity tends to a maximum of professional efficacy when the subject is an authentic person was formulated. The main areas of research in the frame of system modeling of psychological phenomena were determined.

Key words: modeling of psychological phenomena, technical and engineering employees, system approach, professional identity, authenticity, professional efficacy.